

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van Woning De Zordo in Gent

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van de stad Gent, gegeven op 13 december 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 13 december 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op de opmerkingen van de zakelijkrechthouder, gegeven op 10 november 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van Woning De Zordo aantoonst;

Overwegende dat Woning De Zordo als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Woning De Zordo is een representatief voorbeeld van een rijwoning ontworpen in 1973 door het architectenbureau Raman & Schaffrath. Tussen 1969 – 1983 bouwden ze een rijk en boeiend oeuvre uit, hoofdzakelijk opgebouwd uit nieuwbouwontwerpen voor private woningen die voornamelijk gelegen zijn in Gent en omliggende gemeenten. Deze ontwerpen kregen ook internationale erkenning, getuige de meerdere prijzen die hun oeuvre ontving en meer bepaald de vermelding van Woning De Zordo in de Internationale Prijs voor Architectuur Eternit van 1980.

Woning De Zordo is een herkenbare schakel in het oeuvre van de architecten. Ondanks de beperkte perceeloppervlakte slaagden ze er bij deze woning in om met aandacht voor de privacy van de bewoners een totaalconcept te realiseren met een sterke en vooral leefbare ruimtelijkheid met vides en doorzichten. Deze ruimtelijkheid ontstaat door het gebruik van een uitgepuurd split-levelsysteem waarbij het wonen over tien niveaus wordt verdeeld. De architecten combineren dit met wisselende niveauhoogtes, een open plan en trappartij, en een ingenieus uitgedachte lichtinval waarbij zowel via de voor- en achtergevel als via het dak licht tot in de kern van de woning (de massieve open haard) wordt gebracht. Ook in haar materialiteit is Woning De Zordo representatief voor het oeuvre en de tijdsgeest. De asymmetrisch opgebouwde voorgevel werd volledig opgetrokken in gewapend beton, met een *béton brut*-afwerking waarbij in het ter plaatse gestorte beton de afdrucken van de houten bekisting zichtbaar blijven. Dit materiaalgebruik werd ook doorgetrokken in het

interieur, waar betonnen plafonds, tafelbladen en open haard gecombineerd worden met geschilderde bakstenen wanden en muren bezet met *gekrabte* cement. Het gebruik van het ruwe zichtbeton is kenmerkend voor het brutalisme en de bouwperiode: beton was een vrij goedkoop bouw materiaal en werkte kostenbesparend aangezien de ruwbouw ook direct de afwerking betekende.

Raman & Schaffrath ontwierpen Woning De Zordo als een totaalconcept waarbij exterieur, interieur, aankleding en meubilair zorgvuldig werden uitgedacht. Ondanks het gewijzigde schrijnwerk dat wel zijn originele kleur behield, de (deels) vernieuwde keuken en badkamer en de gewijzigde vloerafwerking en kleurstellingen van het interieur, toont de woning met behoud van het vaste meubilair zich als een goed bewaarde getuige van dit totaalconcept. Het geheel heeft bijgevolg een grote ensemblewaarde en getuigt van een grote authenticiteit en relatieve gaafheid,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Woning De Zordo, Leiekaai 10 in Gent, bekend ten kadaster: Gent, 6de afdeling, sectie F, perceelnummer 203A.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft architecturale waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument Woning De Zordo zijn:

Brutalistische rijwoning van twee traveeën onder een plat dak bedekt met roofing. De voorgevel is volledig opgetrokken in gewapend beton, met een 'béton brut'-afwerking (ook wel ruw zichtbeton genoemd) waarbij in het ter plaatse gestorte beton de afdrukken van de houten bekisting zichtbaar blijven, wat een esthetisch effect heeft.

Asymmetrisch opgebouwde voorgevel van vijf bouwlagen met in- en uitspringende volumes, gevat tussen twee oplopende muurpenanten links en rechts op lijn met de rooilijn. De gevel wordt doorbroken met grote vensterpartijen, vandaag grotendeels vervangen door nieuw schrijnwerk maar met behoud van de oorspronkelijke kleur. De eerste bouwlaag springt licht terug ten opzichte van de rooilijn en wordt links doorbroken met een garagepoort en rechts met een voordeur. Boven de voordeur bevindt zich een schuin geplaatst bovenlicht. Dit garandeert een optimale lichtinval in de hal.

Een vooruitspringende betonnen borstwering boven de garagepoort maakt de overgang tot de dieperliggende tweede bouwlaag. Het terugtrekken van deze bouwlaag ten opzichte van de rooilijn had voornamelijk tot doel de bewoners in hun leefruimte voldoende privacy te gunnen en de inblik van buitenaf te beperken. Om deze dieper gelegen leefruimte van voldoende daglicht te voorzien, wordt deze bouwlaag over de volledige breedte doorbroken door rechthoekige vensters ingevuld met het oorspronkelijke, blauwgelakte stalen schrijnwerk, meer bepaald een schuifraam links en een vast raam rechts. De vooruitspringende betonnen borstwering boven de garagepoort maakt de overgang tot het inpandige balkon met bakstenen vloerplaat. Het balkon wordt afgesloten met een metalen buisleuning van twee buizen. De doorlopende, schuingeplaatste bovendorpel garandeert bijkomend een maximale lichtinval.

De derde bouwlaag is voorzien van een, ten opzichte van de rooilijn, licht terugspringend gevelbreed venster.

De vierde bouwlaag kenmerkt zich door een centraal geplaatst, op de rooilijn liggend betonnen gevelvlak, links en rechts geflankeerd door een terugspringende, langwerpige vensteropening die beide de kinderkamer verlichten. Het betonnen gevelvlak loopt als een oplopende penant door tot de vijfde bouwlaag waar het de basis vormt voor de buisleuning die het dakterras afsluit. De terugspringende gevel achter het dakterras kenmerkt zich door een schuin geplaatste vensterpartij links waarlangs daglicht tot in de kern van de woning valt. Boven deze vensterpartij verlicht een rechthoekig venster de achterliggende slaapkamer van de ouders. Links van dit venster situeert zich de bakstenen schoorsteen met betonnen bekroning. Rechts van het venster bevindt zich de toegang tot de woning, bestaande uit een klein volume van volkern kunststofplaten ('Trespa') onder een lessenaarsdak opgebouwd uit dezelfde kunststofplaten, gecombineerd met glas. Het terras wordt overspannen door verschillende buizen en kabels waaraan een terraszeil kan worden geklemd. Een metalen, tweedelige houder voorziet ook in de mogelijkheid om via een katrolsysteem bij eventuele verhuis goederen naar boven te hijsen.

De achtergevel is opgetrokken in rode baksteen en telt in totaal zeven bouwlagen. Tot en met de derde bouwlaag is de woning aan de achterzijde volledig ingebouwd en volgt het volume de schuinlopende eigendomsgrens. De eigenlijke achtergevel begint ter hoogte van de vierde bouwlaag vanaf waar de architecten besloten de schuine eigendomsgrens zoveel mogelijk recht te trekken door het gevelvlak te laten verspringen.

De eerste travee bevat de liftschacht en is over de volledige lengte blind uitgevoerd. In de overgang van de eerste naar de tweede travee zit een lichte knik. De brede tweede travee springt halverwege licht naar voor en heeft over bijna de volledige lengte van de woning een smal hoekvenster waardoor zoveel mogelijk licht in de achterliggende ruimtes wordt getrokken. Om indirect licht in de keuken (derde bouwlaag) te voorzien, springt de gevel in over de volledige breedte van de tweede travee ter hoogte van de openhaardhoek (vierde bouwlaag). Uiterst rechts wordt het bovenliggende volume ondersteund met een betonnen vierkante kolom. De gecreëerde ruimte wordt afgesloten met een breed rechthoekig venster.

De beperkte perceeloppervlakte van 60 m² daagde architecten Raman & Schaffrath uit om de beschikbare ruimte zo optimaal mogelijk te benutten. De planopbouw is logisch en helder uitgedacht. Gebaseerd op het traditionele enkelhuistype omvat de rechtertravee de verticale circulatie met een open trappenpartij en een lift. De bredere linkertravee omvat de diverse woonfuncties, met de meer publieke functies op de laagste verdiepingen en de private ruimtes op de hoogste verdiepingen. Door gebruik te maken van splitlevels of halve verdiepingen worden in totaal tien woonniveaus bekomen:

- a) kelder;
- b) inkomhal en garage;
- c) bureau;
- d) eetruimte en keuken;
- e) leefruimte en openhaardhoek;
- f) hobbyruimte;
- g) kinderkamer;
- h) badkamer en toilet;
- i) dakterras;
- j) slaapkamer ouders.

De inkomhal en garage en de leefruimte vormen een uitzondering in het geheel. De architecten besloten om deze ruimtes een hoogte te geven van anderhalve verdieping omdat ze gelegen zijn aan de zuidzijde.

Ook het interieur werd mee door de architecten ontworpen en vormgegeven. De oostelijke zijmuur (scheidingsmuur met de rechter buur) werd over de volledige hoogte van de woning afgewerkt met een witgeschilderde 'gekrabde' cement met structuur, bekomen door in de natte cement te krassen met een plank met nagels. De westelijke zijmuur (scheidingsmuur met de linker buur) is een witgeschilderde bakstenen muur. De plafonds zijn uitgewerkt in ruw zichtbeton dat, afhankelijk van de ruimte al dan niet geschilderd werd. In de kelder, de

inkomhal en de garage, het bureau en de slaapkamer van de ouders bleef het betonnen plafond ongeschilderd. Weloverwogen geplaatste lichtpunten werden rechtstreeks in het beton geplaatst en zijn voorzien van een armatuur die volledig in het beton ingewerkt is. De armatuur is een spiegelreflector in de vorm van een halve bol.

Een donker gebeitste beukenhouten, open bordestrap van twaalf steken verbindt de verschillende niveaus met elkaar. De rechterboom van de steken is op de onderste verdiepingen ingewerkt in een muur, vanaf de leefruimte met open haard is dit open gewerkt. De linkerboom is op alle niveaus open en draagt de eenvoudige houten trapleuning. Ter hoogte van de bordessen is de trap afgesloten met een blauwgeschilderde buisleuning van drie buizen. Naast de trap zorgt ook een lift voor de verticale circulatie. Hoewel de woning het principe van een open plan hanteert, worden bepaalde ruimtes als toiletten, badkamer, kinderkamer, garage en wasplaats, wel afgesloten met een blauwgelakte paneeldeur.

Volwaardige kelderverdieping met wit- en ongeschilderde bakstenen muren en bewaarde groene Redocrete cementchape als vloer.

Gelijkvloerse halve verdieping met garage en inkomhal. Het ruwe zichtbeton van de voorgevel loopt verder door tot het portaal van de woning. Omwille van de hoogte van anderhalve verdieping, in combinatie met het direct invallende licht via het schuingeplaatste bovenlicht en het zicht op de open bordestrap, wordt de woning bij het binnentreden als open en licht ervaren. De muur wordt doorbroken door een zwartgeschilderde vestiairekast voor jassen en schoenen, ontworpen door de architecten en gemaakt uit berkenhouten melamine plaatmateriaal waarvan de zichtbare buitendelen zwart werden geschilderd. De kast springt iets naar voren in de hal en wordt afgesloten met twee grote schuifdeuren. Boven de kast bevindt zich een groot rechthoekig vast venster, ingevuld met draadglas. Rechts van de halkast geeft een blauwgelakte paneeldeur toegang tot de garage met eveneens een groene Redocrete cementchape als vloer.

Eerste halve verdieping met bureau en toilet. Tegen de oostelijke zijwand ontwierpen de architecten een bureaumeubel, gevat tussen de twee muren. Het bureaumeubel bestaat uit twee betonnen legplanken, ondersteund door een bakstenen steun. Boven de onderste legplank zweeft een betonnen tafelblad dat verankerd is in de muur. Dwars tegen de westelijke zijwand ontwierpen Raman & Schaffrath twee boekenrekken uit berkenhouten melamine plaatmateriaal. De kasten staan dwars zodat ze aan beide zijden te gebruiken zijn. De onderbouw bestaat uit een vooruitspringende kast met deuren met uitgezaagde handvaten of de combinatie van een kast met rechts daarvan vijf greeploze schuiven. De bovenbouw is opgebouwd uit een smal en een breed deel, beide met legplanken op verschillende hoogtes geplaatst, waarbij het smalle deel tot het plafond reikt. Op de kopse kant voorzagen de ontwerpers een gleuf om grotere boeken of plannen op te bergen. Ook tegen de zuidwand ontwierpen de architecten in eenzelfde plaatmateriaal een ingebouwd boekenrek, rustend op een geschilderde betonnen plaat en bestaande uit vakken met centraal een kastdeur. Links van dit boekenrek geeft een blauwgelakte paneeldeur toegang tot een toilet met witgeschilderde muren en behouden lavabomeubel van groengelakt metaal met uitgesneden handdoekhouder van het merk Alape.

De tweede verdieping loopt over de volledige diepte van het gebouw. Centraal op deze verdieping situeert zich tegen de westelijke muur de ontbijthoek, bestaande uit wit- en zwartgeschilderde, bakstenen elementen met betonnen dekstenen en een zwevend betonnen tafelblad. Boven het tafelblad sluit een metalen deurtje het afvalkuikje (een rood metalen bakje) af.

De keuken ligt in het noorden en wordt verlicht door een glasstrook in het plafond. De naar het zuiden gerichte eetkamer kijkt uit op het inpandige balkon. In de vloer onder het schuifraam bevindt zich een verwarmingsrooster. Het bewaarde stalen kader van het vaste raam sluit perfect aan op het vloerniveau waardoor het lijkt alsof het raam geen raamkader heeft.

De derde verdieping strekt zich eveneens uit over de volledige diepte van het gebouw. In tegenstelling tot het onderliggende niveau, is deze verdieping in het zuiden anderhalve verdieping hoog, net als de inkomhal en de garage. Centraal tegen de westelijke muur bevindt zich de open haard, het hart van de woning. De haard is opgebouwd uit gestapelde betonelementen rondom een zwartgeschilderde bakstenen schouw, geplaatst op een ongeschilderde bakstenen voet met aslade op de kopse zijde. Aan de zijde van de leefruimte (zuiden) is deze voet een baksteenlengte diep, aan de zijde van de openhaardhoek (noorden) is hij zo'n meter diep en dient hij als zitplaats en stapelplaats voor het hout. Opvallend is dat de geschilderde bakstenen muur tussen de leefruimtes en de bordestrap tot een minimum beperkt wordt en de ruimte zich helemaal openvouwt met een enorm ruimtelijk gevoel en sublieme lichtinval tot gevolg.

Tegen de oostelijke wand van de openhaardhoek staat een ingebouwde glazenkast, geplaatst tegen een halfhoog muurtje van geschilderde baksteen. De onderbouw van de houten glazenkast bestaat uit twee kasten met legplanken, afgesloten door twee glazen deuren van draadglas en bovenaan afgesloten met telkens één schuif met eenvoudige zwarte trekker. Aan de linkerzijde loopt de kast hoger op met nog twee extra legplanken achter een deur van draadglas.

Tegen het plafond van de leefruimte werd later, in samenspraak met de architecten, een nieuw verlichtingselement aangebracht, opgebouwd uit een metalen L-vormige stang die licht gependeld is en dus niet tegen het plafond hangt, met daaraan spots op verschillende hoogtes.

De vierde halve verdieping omvat de hobbyruimte, oorspronkelijk gebruikt als speelkamer en zichtbaar vanuit de leefruimte. Aan de zijde van de leefruimte is de hobbykamer afgesloten met een blauwgeschilderde buisleuning.

De vijfde halve verdieping omvat de kinderkamer. Tussen de twee vensters in het zuiden, in de nis, staat een grote, houten, ingemaakte kleerkast met twee vleugeldeuren en een grote schuif onderaan. Deze kleerkast werd door de architecten ontworpen. In de noordwesthoek van de ruimte bevindt zich een vast boekenrek met legplanken, gevat tussen twee oplopende houten stijlen die reiken van vloer tot plafond, eveneens door de architecten uitgetekend. Op niveau van de kinderkamer bevindt zich ook een kleine opbergkast, toegankelijk via een blauwgelakte paneeldeur en bovenaan afgewerkt met een kleine plantenbak.

Op de zesde halve verdieping bevinden zich het toilet en de badkamer. Het toilet behoudt ook hier nog zijn originele afgerond, witgelakt metalen bassin met ovale, zwarte lavabo van het merk Alape. De muren van deze ruimte werden voorzien van eenzelfde witgeschilderde 'gekrabde' cement als de oostelijke binnenwand van de woning.

Naast het toilet bevindt zich de badkamer. De badkamer behoudt haar oorspronkelijke badkamermeubilair met tegen de westwand een betegelde douchecabine, van het bad gescheiden door een halfhoge muur en afgesloten met een douchedeur van gestructureerd glas. Rechts van de douche is er een ligbad met een in de muur ingewerkte kraan en douchekop. Boven het bad hangt een kast in donkergroene formica met links en rechts twee draaideuren met een uitgespaarde opening als trekker en centraal een roodgekleurd open rek met twee rode legplanken, eveneens in formica. Tegen de oostwand van de badkamer staat een ingewerkt, formica badkamermeubel met twee ovale, witte wastafels, ingewerkt in een rood/oranje blad met een opstaande rand tegen de muur. Boven een legplank in donkergroene formica hangt een grote, tweedelige, rechthoekige spiegel. Links, rechts en boven de spiegel is de muur afgewerkt met kasten met donkergroene deuren in eenzelfde materiaal. De kasten links en rechts van de spiegel hebben een uitgespaard handvat met een witte rand. Onder de wastafels bevinden zich vier kasten afgesloten door deuren met gelijkaardige handvaten. Rechts van het meubel staat een grote kolomkast van twee boven elkaar gestapelde delen, afgesloten door greeploze deuren, eveneens in formica.

De zevende halve verdieping geeft toegang tot het dakterras. De 'daklichten' verlichten de volledige woning tot in de kern. Bijkomend licht valt binnen via drie verspringende vensters.

De achtste en laatste halve verdieping, gelegen in het noorden, omvat de slaapkamer van de ouders, van het trapbordes gescheiden door een laag muurtje van witgeschilderde baksteen, zonder deur.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden. De voorliggende beheersdoelstellingen zijn gebaseerd op onderzoek in situ, literatuur- en archiefonderzoek. Dit sluit niet uit dat bij toekomstige werken en/of verder onderzoek gegevens bekend worden die ertoe leiden dat de omschreven beheersdoelstellingen verfijnd, genuanceerd of geïnterpreteerd kunnen worden;
- 2° elke beheersdaad moet de erfgoedwaarde, de beschermde erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen. Dit vereist een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht niet wordt overschreden. Bewaren gaat voor op vernieuwen. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen in combinatie met kwaliteitszorg voor nieuwe ingrepen;
- 3° met betrekking tot het exterieur beoogt de bescherming het behoud van de buitenarchitectuur (zowel voor- als achtergevel) qua schaal, volumewerking en materialiteit. Het ruwe zichtbeton waarin de asymmetrische voorgevel is opgetrokken, is kenmerkend voor het oeuvre van de architecten en dient gerespecteerd te worden. Beeldbepalend voor de herkenbaarheid zijn het behoud van de vensters en het schrijnwerk in een blauwe kleur, als ook de metalen buisleuning. Indien het schrijnwerk vervangen wordt, is het aangeraden terug te keren naar de oorspronkelijke raamverdelingen zoals in het inhoudelijk dossier en het hierbij aansluitend fotomateriaal in de documentatiebijlage verduidelijkt wordt;
- 4° met betrekking tot het interieur beoogt de bescherming het behoud van de typische planindeling op basis van splitlevels en de bewaarde trappen en lift tussen de niveaus. De open planopbouw, het creatieve spel met niveauhoogtes, de ingenieuze lichtinval en de open trappartij zorgen voor een enorme ruimtelijkheid met vides en doorzichten en zijn de kern van het ontwerp van deze woning. Essentieel voor het behoud van het ontwerp is de massieve, betonnen haard alsook de vaste interieurelementen waaronder het bureau, de eettafel, en de vaste en ingewerkte meubels als bijvoorbeeld de halkast, de bureaustellen en -rekken, de glazenkast, het badkamer- en toiletmeubilair, ;
- 5° de bescherming beoogt eveneens het behoud van de interieurafwerking die door het architectenbureau werd uitgedacht, maar deels verloren ging. Restanten van deze originele afwerking (bijvoorbeeld de witgeschilderde muur in *gekrabd* cement, de zwartgeschilderde delen van de open haard, de ongeschilderde plafonds in ruw zichtbeton, de oorspronkelijk witgeschilderde muren,) moeten behouden blijven. Het is wenselijk dat de historische kleurstellingen en afwerking hernomen worden op basis van de informatie in het inhoudelijk dossier en het hierbij aansluitend fotomateriaal in de documentatiebijlage. Indien dit bronnenmateriaal geen duidelijkheid biedt of niet voorhanden zou zijn voor sommige elementen van de binnenaafwerking, is materieel-technisch onderzoek aangewezen.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, bliksem, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur:
 - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
 - c) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
 - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
 - e) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;
 - f) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
 - g) het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van die installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende visuele impact hebben op de erfgoedelementen en -kenmerken.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, **21 FEB. 2019**

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS